

Євгенія Вікторівна Гейко,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри практичної психології
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
м. Кіровоград, Україна

УДК 159.9:37.07:005.95:001.895

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПАТЕРНІВ
ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ САМООРГАНІЗАЦІЇ
ПОЛІСИСТЕМНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ**

В статті на основі емпіричного аналізу определена зв'язь между структурними составляющими полисистемной целостности личности и индивидуально-типологическими ее особенностями. Выделены паттерны поведения в процессе самоорганизации полисистемной целостности личности на примере гуманитарных специальностей и студентов будущих психологов.

Ключевые слова: полисистемная целостность личности, студенты-гуманитарии, студенты-психологи, целостность личности, целостное познание.

On the basis of theoretical analysis and experimental research data presented structural components multisystem functional integrity of the individual students in humanities and students of future psychologists. Identify the specific features private multisystem integrity of future psychologists.

Key words: multisystem integrity of the individual, humanities students, students-psychologists, the integrity of the individual, holistic knowledge.

Цілісне пізнання людини є важливою тенденцією сучасної психологічної науки. Запропонована концепція є одним із варіантів цілісного підходу до людини з позиції принципів загальної теорії систем. Важливими аспектами цілісного пізнання особистості є гетерогенність буття, безперервність психічного, поліфункціональність, поліструктурність, системний характер свідомості та здатність до саморегуляції та зміни, активність людини як суб'єкта, розвиток і саморозвиток.

На основі необхідності встановлення зв'язку між теоретичними положеннями та емпіричними поняттями нами було запропоновано емпіричне дослідження. Емпіричні дані у подальшому уособлюють підґрунтя нашої концептуальної моделі, стають її першоелементами.

Цілісність особистості постає як людина у цілому. Нормативне уявлення людини про себе пов'язано з її цілісністю або, навпаки, викривлене, а тому призводить до певних психічних розладів і психологічних проблем (Н. Непомняща). Окрім цього, цілісність особистості є інтегративною характеристикою

особи у цілому. Інтегрований, відкритий, усталений та стабільний, оптимально функціонуючий та схильний до розвитку суб'єкт, (особистість) схильний до самоактуалізації (за А. Маслоу). Цілісність особистості, як відповідна система, утворюється в єдності самості та соціальної ідентичності (Г. Балл, Ф. Лерш). Цілісність самоорганізовується через переживання власного досвіду буття як особистості (К. Васильєв, В. Келасєв). Також потрібно згадати теорію, за якою цілісність особистості базується на довірі людини до власної досконалої природи: самодовіра, ціннісних ставлення до себе, інших, світу (С. Гілліген, Д. Делозьє, Р. Ділте, М. Еріксон). Також цілісність особистості розглядали як діяльнісно-системну характеристику (С. Максименко, Л. Станкевич).

Кожне з наведених значень має самостійну та певну цінність. Однак, щоб поєднати ці значення необхідно визначити певні критерії. Можливо рефлексивність дозволить людині уявити себе об'єктом власного спостереження, мислення та регуляції.

На основі закономірних особливостей розвитку наукового знання від диференціації до інтеграції

(К. Нартова-Бочавер) на початку знання, що постає у власній первинній цілісності, дещо наївне починає розподілятися, диференціюватися на окремі цілісності. На етапі гуманітарної парадигми ми спостерігаємо тенденцію щодо інтеграції окремих цілісностей у єдине цілісне знання. Таким чином відбувається розвиток, становлення та оформлення наукового знання щодо цілісності особистості. Тому є необхідність щодо концептуалізації феномену цілісності особистості в єдину організовану систему. У фокус спрямовуються багато окремих, відособлених цілісностей-систем, що поєднуються, інтегруються, самоорганізуються в єдину систему. Структурність, багатомірність, ієрархічність єдиної цілісності особистості утворюють ключові положення аналізу цілісності особистості, як системи, яку можна досліджувати, формувати.

У межах системно-цілісного підходу, а також на підґрунті концепції активуючої свідомості зазначається, що цілісність особистості, як система, складається з багатьох базових взаємопов'язаних і залежних елементів. Проблема критеріїв для визначення базових елементів, їхньої специфіки та особливостей прояву є більш складною та майже невисвітленою у наукових доробках. Недостатньо розробленим залишається питання комплексності цілісності особистості з урахуванням її диференціації.

Отже, цілісний світ організовується у полісистему через взаємодію особистості та її світу у двох позиціях: 1) незалежних систем, 2) підсистем одна одної. Це означає, що цілісний світ підкорюється принципу подвійності якісної визначеності.

Полісистемні взаємодії особистості та її світу поділяються за різними складовими. Взаємодії локалізуються у поле складової особистості та у поле складової світу. *Позиція* (система чи підсистема), *локалізація* (у складовій особистості та світу), *взаємодія* (з урахуванням позиції і локалізації) – це ключові параметри цілісного світу, що надають йому розмаїтості, різнопорядковості, релятивності.

Залежно від позицій, локалізації та взаємодій виділяють чотири галузі цілісного світу. За *першою галуззю* (поле складової особистості) локалізується системна якість особистості. Це галузь системи «Особистість». Тут особистість, як система, не взаємодіє зі світом, як системою. За *другою галуззю* (поле складової світу) локалізується системна якість світу. Це галузь системи «Світ». «Тут» світ, як система, взаємодіє з особистістю, як з підсистемою.

Метою статті є оприлюднення частини результатів наших досліджень, спрямованих на визначення особливостей представленості полісистемної цілісності особистості на прикладі студентів гуманітарних спеціальностей та майбутніх студентів психологів.

За результатами методики Л. Сонді ми намагалися виявити особливості взаємозв'язку між факторами цілісності (Л. Сонді) та структурними складовими полісистемної цілісності особистості у студентів-гуманітаріїв та студентів-психологів.

У цьому випадку суттєвою детермінантою мотиваційної сфери особистості є динамічне співвідношення бажаних життєвих цілей та того, що є безпосередньо доступним, пов'язаним зі здійсненням конкретних цілей. Таке співвідношення може змінюватись у процесі діяльності і залежно від життєвих обставин. Іншими словами, полісистемна цілісність особистості виявляється взаємопов'язаною з факторами, що уособлюють цілісність особистості у концепції Л. Сонді. Отже, виділяємо «фактор h» (потяг до життя), «фактор p» (поширення влади над оточенням, підґрунтя щодо потреби трансформувати у свідомі (+) чи не-свідомі (-) акції потягу), «фактор e» (совісність/відсутність совісті; терпимість/нетерплячість; доброта/злобність; готовність допомагати/злорадство), «фактор hu» (механізми психологічного захисту за типом блокування чи мімікрії перед небезпекою, амбітендентністю у відношенні двох потреб: ніжне кохання або розбещеність), «фактор k» (позиція, що приймає чи не приймає. Функція пов'язана з протилежними тенденціями «Я»: залучення до себе – інтроєкція (+) або негативізм, зречення (-), «фактор m» (стремління «чіплятися» за життя та буття), залежність від батьків або, навпаки, бажання бути вільним. Відзначені фактори виявили суттєвий кореляційний зв'язок з особистісними чинниками, що увійшли до структури цілісності особистості (за методикою Л. Сонді). Потрібно зазначити, що специфіка зв'язку між факторами цілісності особистості, структурними складовими полісистемної цілісності та особистісними чинниками з означеним співвідношенням в методичному плані має точні якісні та кількісні показники.

За результатами факторного аналізу виявлено, що для обох груп досліджуваних суттєвими сферами, з якими пов'язана полісистемна цілісність особистості, є переживання краси, як етичної категорії, «любов», «наявність вірних друзів», «упевненість у собі, свобода від внутрішніх суперечностей», «пізнання (підвищення освіти, розвиток культури, інтелекту)», «свобода, як незалежність у вчинках та діях», «щасливе сімейне життя», «творчість». Тобто, схильність щодо самореалізації та реалізації потреби в діяльності та академічній діяльності студентів-гуманітаріїв, студентів-психологів сприяє самоорганізації полісистемної цілісності особистості.

Статистично значущі відмінності виявлено за шкалою «висока емоційна стабільність», сила «Я» (шкала «С», Кеттелл), «самодостатність» (шкала «Q²») та «мрійливість», «розвинена уява» (шкала «М»). При цьому «самодостатність» та «мрійливість» в «адаптивних» студентів-гуманітаріїв не виходять за межі середнього значення. Імовірно, що надвисока «незалежність від групових норм» також не є сприятливим чинником для вибору оптимальних адаптивних стратегій, що сприяють самоорганізації полісистемної цілісності особистості.

Також «надвисока відірваність від реальності», «непрактичність» не є позитивними факторами у виборі успішних стратегій, що сприяють самоорганізації

полісистемної цілісності особистості. На заваді успішній самоорганізації у «неадаптивних» студентів-гуманітаріїв постає «недостатність уяви», «надвисока практичність», «залежність від групової думки» і «соціальне схвалення».

Названі відмінності дозволяють зазначити, що «адаптивні» у процесі самоорганізації полісистемної цілісності особистості студенти-психологи:

- більше застосовують логіку, ніж почуття («Т»);
- у них наявне переважання фактору h (потяг до життя за Л. Сонді);
- менше фрустровані («Q4»);
- менше піддаються почуттю провини та депресивним станам («О»);
- не такі активні та імпульсивні («F»), як «неадаптивні», більш серйозні та розсудливі;
- мають тенденцію до прояву совісності (за Л. Сонді).

Таким чином, «адаптивного» студента-психолога від «неадаптивного» відрізняє керування логікою, схильність до наповненості життя. Разом з тим, «адаптивного» студента-гуманітарія від «неадаптивного» відрізняє менша екстравертованість і розвинена уява.

Отже, як зазначалося, «адаптивність» стратегій поведінки та самоорганізації полісистемної цілісності особистості може забезпечуватися різними поєднаннями факторів (Л. Сонді) та характерологічних властивостей особистості, тому пошук лінійних кореляцій індивідуальних характеристик із «адаптивних» стратегій є недостатнім для розв'язання поставлених завдань. Для подальшого розв'язання завдань необхідно задіяти дисперсійний та кластерний види аналізу. За результатами дисперсійного аналізу ми з'ясували, що існують нелінійні залежності факторів (за Л. Сонді) на вибірці студентів-гуманітаріїв з:

- «фактор $e+$ » – совісність ($p=0,005$);
- певними критеріями «адаптивності» стратегій поведінки ($p=0,07$).

На вибірці студентів-психологів параметра «фактору m » з:

- певними складовими полісистемної цілісності особистості ($p=0,01$);
- певними критеріями «адаптивності» стратегій поведінки ($p<0,05$).

Отже, «полісистемна цілісність» пов'язана з успішністю стратегій як у студентів-психологів, так і студентів-гуманітаріїв (зв'язок виражено менше), але нелінійного характеру. Фактором, що сприяє самоорганізації полісистемної цілісності особистості є яскраво виражений «фактор h ».

У студентів-психологів, за нашими спостереженнями, неуспішність самоорганізації полісистемної цілісності особистості пов'язана з показниками (нижче середнього рівня): «активність», «уміння налагоджувати відносини», «конкурентність», «самотійність», «сумлінність», що є яскравою характеристикою полісистемної цілісності особистості. Відсутність достатнього рівня розвитку означених властивостей є характерною для яскраво виражених «полісистемної

цілісності особистості» студентів-психологів і може слугувати чинником неуспішності їхньої самоорганізації полісистемної цілісності. У «неадаптивних» студентів-гуманітаріїв неуспішності самоорганізації полісистемної цілісності особистості сприяє такий показник, як «конкурентність».

Між параметром «полісистемна цілісність особистості» та адаптивністю стратегій у студентів-гуманітаріїв нелінійних залежностей не виявлено, а отже, успішність самоорганізації полісистемної цілісності особистості більше пов'язана з «фактором h », «фактором e », ніж з «фактором d », «фактором m ».

З наведеної вибірки: зі 110 осіб (студенти-психологи) нами було виокремлено 28 респондентів, які демонструють «адаптивні» стратегії самоорганізації полісистемної цілісності особистості; зі 102 осіб (студенти-гуманітарії) нами було виокремлено 20 респондентів, які також виявляють «адаптивні» стратегії самоорганізації полісистемної цілісності особистості.

Патерни рис «адаптивні» та «неадаптивні» стратегії самоорганізації полісистемної цілісності особистості студентів-гуманітаріїв (результати кластерного аналізу)

Контрастні групи «адаптивних» та «неадаптивних» стратегій поведінки виокремлювалися серед студентів-психологів та студентів-гуманітаріїв окремо. Суб'єктів, які увійшли до групи «адаптивних» стратегій, за допомогою кластерного аналізу було згруповано за їхніми психологічними характеристиками. Програма кластеризації формувала групи суб'єктів, які схожі між собою за суттєвими психологічними особливостями, що відрізняють їх від інших груп. Проаналізуємо результати кластерного аналізу контрастних за успішністю стратегій самоорганізації полісистемної цілісності особистості та утворені відповідно до отриманих кластерів патерни психологічних рис.

Групи осіб, які мають схоже поєднання рис (патернів), виступають певними психологічними типами, що мають місце як серед «адаптивних», так і «неадаптивних» стратегій, які обирають студенти-гуманітарії, студенти-психологи. Потрібно зазначити: типи виокремлено емпірично як такі, що існують в певному середовищі (ВНЗ). Однак, зрозуміло, що навчання має власну специфіку та висуває вимоги, які відрізняються за змістом. Тому самоорганізація полісистемної цілісності особистості у студентів-гуманітаріїв та студентів-психологів може відрізнятися, а тому поєднання характерологічних та факторів цілісності особистості може бути різним. У зв'язку з вищезазначеним окремо представлені результати студентів-гуманітаріїв та студентів-психологів.

Група «адаптивних» стратегій поведінки студентів-психологів за результатами кластерного аналізу утворюється з двох типів: *перший* – відрізняється від другого більш вираженою емоційною стабільністю («С») (17 із 28 осіб), соціальною сміливістю («Н»), енергійністю та життєрадісністю («F»), практичністю («М»), а також більшою соціабельністю, орієнтуванням на групову думку («Q²»). В осіб зазначеного типу

не так чітко представлено «фактор h», але більш вираженим є «фактор e». Назва типу: «Активні, практичні, совісні, толерантні».

Представники *другого* емпірично виокремленого типу «адаптивних» стратегій поведінки студентів-психологів (11 із 28 осіб) виявляють меншу соціальну сміливість та силу «Я», менш практичні та більш тривожні. Також у них менш виражена залежність від групи, однак вони більше застосовують логіку, аніж почуття, виявляють високу совісність та «фактор k +». Цей тип отримує назву: «Нерішучі, совісні, інтроєктивні». Отже, обидва патерни рис (типу «адаптивних») виявляють загальні особливості, суттєвіші з яких – відсутність мімікрії та залежність.

Студенти-психологи, які використовують «неадаптивні» стратегії у процесі становлення цілісності особистості поділилися на три типи. *Перший* тип (5 із 28 осіб) характеризується життєрадісністю, енергійністю, низькою тривожністю. Окрім цього, для них є характерним знижений самоконтроль, імпульсивність, опора на почуття, безпосередність. При цьому спостерігається більш виражена, ніж у інших «неадаптивних», м'якість та чутливість («I»), висока залежність від думки групи («Q²» = 1,9), менша ригідність, схильність відкладати розв'язання та висновки. Зазначений тип вирізняється високим показником «фактору m», а також його представники більше виявляють потяг до життя. Назва типу: «Імпульсивні залежні – сенситивні». Ймовірно є складність під час самоорганізації цілісності особистості, що пов'язана з труднощами у соціальній адаптації, особливо у взаємодії з однолітками, науково-педагогічними працівниками.

Другий тип «неадаптивних» стратегій у процесі самоорганізації цілісності особистості студентів-психологів демонструє більш високу тривожність (9 осіб), стурбованість («F»), меншу емоційну стабільність («C»). Їм властива соціальна боязкість («H»), депресивні тенденції («O»), фрустрованість («Q4»), обачна, але «штучна» поведінка («N»). За результатами методики ІТО Л. Собчик, вони водночас виявляють високі показники екстраверсії та інтроверсії. Згідно з автором методики, це є передумовою дезадаптації, а також її проявом. У порівнянні з іншими «неадаптивними» стратегіями поведінки, тут чітко представлено «фактор k», а також «фактор s». Назва типу: «Нестабільні емоційні – саморуїнуючі».

Третій тип – єдиний серед «неадаптивних» у процесі самоорганізації цілісності особистості студентів-психологів, що характеризується вираженим «фактором d» (14 із 28 осіб). Для представників цього типу схильність до матеріальних цінностей не є чинником успішної самоорганізації цілісності особистості. Цікаво, що за високого рівня потреби у спілкуванні у респондентів спостерігається знижений рівень міжособистісної чутливості, самовпевненість, що зумовлює труднощі у взаємодії з одногрупниками, а також створює перепони у процесі самоорганізації. Назва типу: «Неемпатійні, самовпевнені схильні до накопичення».

Серед студентів-гуманітаріїв, які обирають «адаптивні» стратегії самоорганізації цілісності особистості, за результатами кластерного аналізу виокремлюються два типи. *Перший* тип демонструє «фактор r» (13 із 20 осіб), емоційну стійкість та енергійність, соціальну сміливість. У них високий показник «радикалізму» («Q1»), домінують інтелектуальні інтереси і сприйняття нового. Окрім того, їм притаманні розвинена уява, здатність до абстрагування. Поширення влади над оточенням. Назва типу: «Самодостатні, емоційно стабільні радикальні – владні».

Другий тип «адаптивних» студентів-гуманітаріїв (7 осіб) наділений високим рівнем особистісної тривожності, більш низьким рівнем «сили «Я» (але не за межею середнього значення) («C»). Вони більш боязкі («H»), стримані, серйозні та розсудливі («F»). Зазначений тип демонструє чутливість, підвищене почуття провини («O») та фрустрованість («Q4»), а також характеризується схильністю застосовувати факти, ніж почуття. Їм властиво підпорядковувати власну картину світу соціальній реальності та життєдіяльності, швидко приймати однозначні рішення. Представники цього типу консервативні, вважають за необхідне дотримуватися чітких правил та цінностей. Показник «фактору m» – середній. Назва типу: «Сенситивні консервативні залежні – боязкі».

Студенти-гуманітарії з «неадаптивними» стратегіями у процесі самоорганізації цілісності особистості також поділяються на два типи. *Перший* тип представляють (12 із 20 осіб) енергійні, сміливі, проте орієнтовані на підтримку групи, конформні та ригідні. Характерним для представників цього типу є те, що вони менше керуються логікою, виявляють схильність до однозначних оцінювань та визначеної, несуперечної картини світу («фактор s-», «фактор k-»). Назва типу: «Однозначні, конформні, ригідні схильні до домінування – негативісти».

Другий тип студентів-гуманітаріїв, які використовують «неадаптивні» стратегії у процесі самоорганізації цілісності особистості – стримані, серйозні, напружені. Їхні представники більш самодостатні («Q2»), ніж перші, але майже однаково керуються логікою, почуттями. Ще більш яскравою є схильність до однозначних суджень та оцінок, а також до підтримки простої, чіткої та несуперечливої картини світу. Порівняно з попереднім типом, виявляють «фактор e», тенденцію до «фактору m». Назва типу: «Стримані, напружені совісні – залежні від батьків».

За результатами аналізу отриманих кластерних груп, необхідно зазначити, що самі характеристики цілісності особистості не є передумовами «адаптивності» чи «неадаптивності» стратегій для самоорганізації полісистемної цілісності особистості, оскільки це лише елементи особистісних патернів, що містять риси характеру, особистісні властивості студентів-гуманітаріїв та студентів-психологів. Інформація щодо означених комплексних індивідуально-психологічних патернів є більш надійним підґрунтям для пояснення та прогнозу успішності самоорганізації полісистемної

цілісності особистості, ніж знання з окремих характеристик цілісності чи характеру студентів-гуманітаріїв, психологів.

Необхідно зазначити, що «фактор е, к, р, т» властиві як «адаптивним», так і «неадаптивним» стратегіям студентів-гуманітаріїв. Схожа ситуація з «фактором s, hu, d». Тому необхідно проаналізувати, чим відрізняються патерни рис, що визначає адекватність та успішність їхніх стратегій у процесі самоорганізації полісистемної цілісності. Для цього важливо порівняти студентів, які використовують «адаптивні» та «неадаптивні» стратегії поведінки: «самодостатні, емоційно стабільні радикальні – владні» та «однозначні, конформні, ригідні схильні до домінування – негативісти». Обидві групи є активними, енергійними, соціально сміливими, у прийнятті рішення однаково керуються як логікою, так і почуттями, схожими є і прояви «фактору р». Однак «адаптивні» виявляють більш високу самодостатність та «силу “Я”», мають нижчий за «неадаптивних» рівень ригідності.

Здійснюємо порівняльний аналіз для визначення, які особистості задіюють «адаптивні» та «неадаптивні» стратегії у процесі самоорганізації полісистемної цілісності. Це «сенситивні консервативні залежні – боязкі» та «стримані, напружені совісні – залежні від батьків». Характерною є яскрава сенситивність в «успішних». Окрім того, їм властиві вище середнього за середній рівень тривожності, а також високий рівень сором'язливості, соціальної боязкості, стриманості, серйозності, керування логікою і ригідність. Відзначені якості, з одного боку, сприяють необхідній розсудливості та схильності до розмірковувань, цілеспрямованості, а з іншого – благочесності, а також сенситивності в оцінюванні власних зусиль. Однак при цьому в них наднизький рівень «фактору s» (потреба у саморуйнуванні).

Значимо також, що, «фактор s» (потреба у саморуйнуванні) є характерним для «неадаптивних», а «фактор h» (потяг до життя) – для «адаптивних». Можливо у студентів-гуманітаріїв вплив на «адаптивність» стратегій самоорганізації полісистемної цілісності особистості здійснює «фактор h», а також «фактор е», з одного боку, а з іншого – відбувається за принципом взаємодоповнюваності. Отже, означені властивості є сприятливим підґрунтям двох стратегій «адаптивного» процесу самоорганізації полісистемної цілісності особистості: 1) «фактор h» (потяг до життя); 2) «фактор е» (совісність). Особистості, яка менше сконцентрована та цілеспрямована, порівняно з особистістю, яка занурена у внутрішній світ, кризові ситуації допомагає розв'язувати потяг до життя. Він дозволяє розрізняти більш тонкі деталі, аспекти внутрішнього «Я», відтворювати власні цінності та співвідносити їх з реальністю.

Особистість з високою совісністю сильніше, ніж з низьким рівнем совісності, прагне бути зрозумілою для оточуючих, що дозволяє їй бути прийнятою. Діяльність у сфері: «людина – людина» передбачає, що особистість має поєднувати у власній свідомості

різні, не завжди співвідносні моделі реальності, точки зору та позиції. «Фактор h» дозволяє це досягнути, а потяг до життя надає змогу бути гнучкою, «не зациклюватися» на певних картинах світу, динамічно сприймати живу людську реальність.

«Адаптивні» стратегії у самоорганізації полісистемної цілісності особистості, що використовують студенти-гуманітарії, порівняно з «неадаптивними», виявили стабільність внутрішнього світу, не зважаючи на будь-які впливи зовнішньої реальності. Некомунікабельні, розсудливі, ригідні, послідовні, з яскраво вираженим «фактором р» (поширення влади), вони створюють власні когнітивні конструкти, що уможливають рівновагу системи та виступають стабільною передумовою самозбереження у процесі самоорганізації полісистемної цілісності особистості. Означені конструкти можуть вважатися іншими, спрощеними, але вони задовольняють потребу суб'єкта у стабільності внутрішнього світу. Це дозволяє означеній групі студентів бути традиційними носіями класичних знань і стратегій у самоорганізації полісистемної цілісності особистості та поведінки.

Щодо «неадаптивних» у процесі самоорганізації полісистемної цілісності особистості студентів-гуманітаріїв необхідно сказати, що тут виокремлюються патерни, які заважають успішній самоорганізації цілісності особистості: 1) «фактор к» у поєднанні із залежністю від групи та інтроєкцією (+) або негативізмом (-); 2) «фактор р» у поєднанні з недостатньою тривожністю та чутливістю, схильністю до категоричності суджень та рішень й потребою у трансформуванні у свідомі (+) чи несвідомі (-) акції потягу. На відміну від «адаптивних» студентів-гуманітаріїв, для обох груп також характерні недостатність уяви, здатність до абстрагувань, конкретне мислення. Зауважимо, що у першій групі труднощі пов'язані з особливостями мислення, а в другій – зі спілкуванням. Обидва системно-характерологічні патерни, що не сприяють адаптивності процесу самоорганізації полісистемної цілісності особистості, можна охарактеризувати так: 1) комунікабельні, відкриті, але не можуть мислити абстрактно та самостійно, задіюють крупні, недиференційовані категорії; 2) розмірковують досить диференційованими категоріями, але у категоричній формі, виявляють низький рівень комунікативних умінь.

У студентів-психологів факторні типи представлені серед «адаптивних» та «неадаптивних». Успішність самоорганізації полісистемної цілісності особистості студентами-психологами («активні, практичні, совісні – толерантні») на відміну від «неадаптивних» («імпульсивні залежні – сенситивні» та «неемпатійні, самовпевнені схильні до накопичення») пов'язана зі сміливістю, емоційною стабільністю. Так, «імпульсивні залежні – сенситивні» є сміливими та активними, але рішення приймають хаотично, не керуючись фактами, логікою, стабільними принципами (адаптивні роблять навпаки). Означені особистості не відповідають специфічним вимогам галузі, а саме: чіткості, підпорядкованості картини світу професійній

реальності, а також стабільності та прогнозованості. «Фактор т», що має вияв у хаотичності понять, складності та мозаїчності суб'єктивних категорій, спричинює певні труднощі у пізнанні та спілкуванні, взаємодії з оточуючими.

Причини «неадаптивності» використання стратегій самоорганізації полісистемної цілісності особистості «неемпатійними, самовпевненими, схильними до накопичення» полягають в їх нечутливості до оцінок та залежності від групових норм. Рівень тривоги і почуття провини є нижчими за «адаптивність», проте самовпевненість – надвисоким. Негативну роль тут відіграють небажані риси характеру.

Наступний психологічний тип «неадаптивних» стратегій студентів-психологів – «нестабільні емоційні – саморуйнуючі». Ймовірно, «неадаптивність» самоорганізації полісистемної цілісності особистості пов'язана у них із вираженими невротичними, депресивними тенденціями. Тут зустрічається поєднання «фактору к» та «фактору s», що також є чинником «неадаптивності» процесу самоорганізації полісистемної цілісності особистості.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, необхідно вказати, що серед студентів можна виокремити три основних характерологічних патерни, які заважають успішності самоорганізації полісистемної цілісності особистості студентами-психологами: 1) самовпевнена нечутливість до оцінювання; 2) виражена тривожність, напруженість, депресивність; 3) динамічність, життєрадісність зі зниженим самоконтролем та нелогічним стилем поведінки та

мислення для такого середовища. За фактором полісистемної цілісності представники першого типу – переважно «фактор т», другого – «фактор s», а третього – «фактор d».

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні загальних чинників формування полісистемної цілісності особистості.

Використані літературні джерела

1. Балл Г. Система принципів раціогуманізму [Текст] / Г. Балл // Психологія і суспільство. – 2011. – № 4. – С. 16–32.
2. Берталанфи Л. Общая теория систем [Текст] / Л. фон Берталанфи. – 2-е изд. – М.: Мир, 1960. – 328 с.
3. Блауберг И. В. Понятие целостности и его роль в научном познании [Текст] / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин. – М.: Знание, 1972. – 270 с.
4. Блауберг И. В. Системный подход и системный анализ [Текст] / И. В. Блауберг, Э. М. Мирский, В. Н. Садовский // Системные исследования. Методологические проблемы. Ежегодник 1982. – М.: Наука, 1982. – 402 с.
5. Каган М. С. Системность и целостность [Текст] // Вопросы философии. – 1996. – № 12. – С. 13–18.
6. Коляда В. И. Целостность личности: Социально-аксиологический аспект [Текст]: дис. ... канд. фил. наук: 09.00.11 / В. И. Коляда, Саратов, 2003. – 148 с.
7. Максименко С. Д. Генезис существования личности [Текст] / С. Д. Максименко. – К.: КММ, 2006. – 240 с.

